

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВ
Кафедра філософії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

(Майя НІКОЛАЄВА)

03 _____ 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ

Рівень вищої освіти: *Другий (магістерський)*

Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 033 «Філософія»

Освітньо-професійна програма: «Філософія»

Форма навчання	Курс	Семестр	Тривалість тижнів	Залік (диференційний)
Денна	II	III	2	+
Заочна	II	III	2	+

ОНУ
2023

Робоча програма «Переддипломної практики». Одеса: ОНУ, 2023. 12 с.

Розробники: Голубович Інна Володимирівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії;

Старовойтова Ірина Іванівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії

Протокол № 1 від "28" серпня 2023 р.

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(Інна ГОЛУБОВИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПІ «Філософія» _____

(підпис)

(Інна ГОЛУБОВИЧ)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "31" серпня 2023 р.

Голова НМК _____
(підпис)

(Галина ЛЕВЧЕНКО)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис)

(_____)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

ВСТУП

Складовою частиною підготовки фахівців до викладацької та дослідницької діяльності є переддипломна практика для студентів-магістрів II курсу (денна форма навчання) та II курсу (заочна форма навчання) факультету історії та філософії напряму 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 033 «Філософія».

Програму переддипломної практики розроблено на основі Закону України «Про вищу освіту», у відповідності до «Положення про організацію освітнього процесу в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова», «Положення про порядок проведення практики здобувачів вищої освіти Одеського національного університету імені І.І. Мечникова 2020 р.», освітньо-професійній програмі підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 033 «Філософія» в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова.

Практика має предметно-фахове спрямування, яке передбачає тісну співпрацю студентів-практикантів з досвідченими викладачами університету; забезпечує ґрунтовну фахову та методичну підготовку майбутніх спеціалістів, поглиблюючи та інтегруючи набуті знання з фахових курсів, курсів психолого-педагогічного циклу та методики викладання.

У відповідності з навчальним планом спеціальності 033 «Філософія» студенти проходять переддипломну практику у I семестрі другого року навчання протягом 2 тижнів. На проведення переддипломної практики відводиться 90 годин, що становить 3 кредити ЄКТС.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Метою переддипломної практики є поглиблення та закріплення теоретичних знань з усіх дисциплін навчального плану та виконання дипломної роботи. Переддипломна практика спирається на знання та навички отримані студентом при написанні наукових робіт різних рівнів, (курскових робіт та кваліфікаційної роботи), що дозволить магістрам написати дипломну роботу у форматі наукового дослідження.

Основними завданнями переддипломної практики є:

- формування навичок самостійного вирішення практичних завдань, здатності до креативного критичного мислення тощо;
- поглиблення і закріплення теоретичних знань, отриманих студентами протягом усіх років навчання у виші, підготування до самостійної, наукової роботи за спеціальністю;
- поглиблення навичок самостійної дослідницької роботи та навичок роботи із довідковою та спеціалізованою літературою;
- розвиток у студентів здатності вирішувати дослідницькі (практичні та теоретичні) задачі в галузі філософії;
- використання сучасних технологій, методів та методик наукового дослідження;
- розвиток творчих здібностей студентів;
- накопичення досвіду самостійної роботи згідно вибраного фаху;

- збір та опрацювання літератури для написання дипломної роботи;
- завершення роботи над дипломним дослідженням, оформлення дипломної роботи та представлення її на попередньому захисті.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

а) загальних (ЗК): 1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 1); вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 3); здатність проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК 4); здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 6);

б) спеціальні (фахові) компетентності (ФК): здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем (ЗК 1); здатність формулювати та аргументувати актуальні філософські ідеї, доказово й обґрунтовано викладати результати дослідження (ЗК 3); здатність обирати і застосовувати найбільш ефективну методологічну стратегію дослідження (ЗК 4); здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації (ЗК 5).

Програмні результати навчання (ПРН):

1. Здійснювати інтелектуальний пошук, виявляти і критично осмислювати актуальні проблеми сучасної філософської думки, розробляти їх в рамках власного філософського дослідження.

2. Знати і використовувати фаховий словник та філософські засоби для донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються.

5. Використовувати методологію та пізнавальні засоби, що властиві філософії та її застосуванням.

6. Володіти державною та іноземними мовами на рівні, достатньому для вільного фахового спілкування та обговорення наукових проблем і результатів досліджень у сфері філософії.

7. Критично осмислювати, аналізувати та оцінювати філософські тексти, застосовувати релевантні методи їх аналізу та інтерпретації.

16. Ефективно здійснювати аналітичне обґрунтування та інформаційно-організаційний супровід професійної діяльності.

У результаті проходження переддипломної практики здобувач вищої освіти повинен **знати:**

- основні категорії філософії і специфіку пізнавального відношення;
- мати попередні знання про структуру пізнавальної діяльності і наукові дослідження;
- бути ознайомленим з основними поняттями і теоріями предметного поля власних досліджень.

вміти:

- обґрунтувати актуальність дослідження;
- оформити об'єкт та предмет дослідження, а також цілі та задачі;
- обґрунтувати новизну дослідження;
- сформулювати наукові висновки;
- оформити список використаної літератури;

- написати вступ до диплому у форматі наукового дослідження(актуальність, новизна і т.і.);
- правильно сформулювати зміст та структуру наукового дослідження;
- співвіднести поставлені в роботі задачі з висновками;
- набути навичок проведення самостійного наукового дослідження;
- підготувати доклад-презентацію для захисту роботи.

Реалізація мети та завдань забезпечується шляхом чіткої організації переддипломної практики, виконанням основних вимог керівників практики та адміністрації ЗВО.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИКИ ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПРАКТИКАНТІВ

Переддипломна практика проводиться на кафедрі філософії, яка має необхідне кадрове та науково-технічне забезпечення.

Практичні навички, загальнокультурні та професійні компетентності, які набувають студенти під час проходження практики, є необхідною складовою його майбутньої професійної діяльності, здатності знайти місце на сучасному ринку праці.

За результатами проходження переддипломної практики магістранти набувають компетенцій, знання та вміння, практичні навички, які активно застосовують в ході написання та захисту дипломної роботи магістра.

Організаційно-підготовчий етап. Установча конференція. Коротка характеристика основних цілей та завдань практики, знайомство зі структурою і змістом практики, вимогами до звітної документації. Визначення індивідуального завдання по практиці. Методичні рекомендації щодо проходження практики. Інструктаж з техніки безпеки. Планування діяльності.

Основний етап переддипломної практики присвячений підсумковому узагальненню фактичного матеріалу, формулюванні висновків, оформлення тексту, додатків, підготовці доповіді та презентації дипломної роботи в рамках попереднього захисту. На даному етапі має вестися щоденник практики, із зазначенням результатів переддипломної практики та особливостями написання дипломної роботи магістра.

Підсумковий етап включає проведення заключної конференції, на якій здійснюється процедура попереднього захисту дипломної роботи, подається звітна документація з практики.

Магістерська підготовка є завершальною в багаторівневій структурі вузівської підготовки. Підготовка магістрів зорієнтована на науково-дослідну та науково-педагогічну діяльність. Однією із суттєвих умов і показників готовності до педагогічної та наукової діяльності є *дипломна робота магістра*.

Дипломна робота є самостійним науковим дослідженням, яке виконується під керівництвом наукового керівника.

Структура дипломної роботи має стандартизований характер. Текст роботи має бути поділений на основні складові частини, які повинні бути графічно відділені одна від одної, мати заголовки, нумерацію тощо. Дипломна робота обов'язково

повинні містити:

титульний аркуш;

зміст/план;

вступ;

розділи основної частини;

висновки;

список використаних джерел;

додатки.

Зміст/план подають на початку роботи з назвами та номерами початкових сторінок структурних частин роботи: вступу, розділів, підрозділів, пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дослідження, визначається її актуальність, формулюються проблема, мета, завдання, які будуть вирішені для розкриття теми; визначається об'єкт та предмет дослідження; методи, які використовувалися в процесі проведення дослідження та написання роботи; використані джерела інформації в загальному вигляді; структура роботи. Обсяг вступу – 2-5 сторінок.

Актуальність – обов'язкова вимога до будь-якого дослідження. Коротко (до 1 сторінки) характеризується сучасний стан проблеми, її значення для науки і практики, розкривається теоретична, практична актуальність теми. Коротко вказується, які аспекти проблеми і ким розроблялися. З цього має випливати уявлення про межу між існуючими теоретичними розробками вибраної теми і тим, що хоче дослідити і встановити автор.

Про стан розробленості даної проблеми (теми) говорить *аналіз літературних джерел*, в результаті якого може бути зроблений висновок про те, що дана тема (проблема) розкрита неповністю і потребує подальших досліджень, їх сутність.

Окрім цього, огляд та аналіз літературних джерел показує ступінь володіння автором навичками роботи з літературними джерелами, уміння систематизувати їх, критично розглядати, виділяти головне, оцінювати те, що зроблено іншими дослідниками, бачити і розуміти недосліджені проблеми. Матеріали аналізу літературних джерел слід систематизувати в певній логічній послідовності.

Від вдалого *формулювання проблеми*, яка є темою дослідження і ще не одержала своєї розробки та висвітлення в науковій літературі, залежить вдале формулювання *мети* та *завдань дослідження*.

Мета роботи звичайно тісно переплітається з її назвою і повинна чітко вказувати, що саме розв'язується в роботі.

Завдання, як правило, відповідають основним розділам (іноді ще й підрозділам) роботи. Їх формулюють у вигляді чітких коротких тез.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, які породжують проблемну ситуацію і є основою для вивчення.

Предмет – це певні сторони, властивості чи відношення об'єкта. Об'єкт та предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка і є предметом дослідження. Саме на нього націлена увага автора. Предмет дослідження визначає тему наукової роботи, проте не дублює назву.

Обов'язковим елементом дипломної роботи є *методи дослідження*, які і служать інструментом у добуванні фактичного матеріалу, а потім його аналізу. Наводяться застосовані в ході дослідження філософські, загальнонаукові методи. Неприпустимо декларувати методи дослідження, які в конкретних умовах або взагалі неможливо застосувати, або вони об'єктивно не сприяють розв'язанню сформульованого науково-практичного завдання.

У вступі вказуються також *інформаційні джерела дослідження*:

Підготовка вступу вимагає особливої ретельності, тому рекомендується його складати після написання основної частини роботи.

Основна частина дипломної роботи містить у собі виклад змісту роботи, обговорення наукової проблеми. Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Зміст основних розділів повинен чітко відповідати темі і назві роботи, повністю її розкривати. Заголовки розділів та підрозділів мають точно віддзеркалювати зміст тексту, який до них відноситься. В основній частині виділяють, як правило, дві – чотири розділи.

Обов'язковим для наукової роботи є логічний зв'язок між розділами та підрозділами, послідовний розвиток теми протягом усієї роботи. Наприкінці кожного розділу коротко формулюють висновки з лаконічним викладом наведених у розділі результатів.

У **висновках** логічно і послідовно викладаються теоретичні і практичні результати, пропозиції, до яких дійшов автор у процесі дослідження та написання роботи. При написанні висновків рекомендується дотримуватися послідовності виконаного дослідження. Вони повинні бути короткими, чіткими, давати повне уявлення про зміст, значення, обґрунтованість і ефективність розробок. Висновки повинні відповідати завданням дослідження. З висновків має бути ясно, наскільки чітко і повно розкрита тема дослідження, реалізовані мета і завдання роботи. При формулюванні висновків недоцільно наводити ті положення, які не впливають з мети роботи.

Висновки – це не механічна сума того, що зроблено, а перелік у вигляді коротких тез основних нових, уточнених даних, висновків. Тут зазначається головний сенс роботи, які результати мають бути додатково досліджені, які проблеми впливають звідси тощо. Тобто висновки – це не перелік одержаних результатів, а їх *синтез і аналіз*. Кількість висновків зазвичай відповідає кількості завдань. Обсяг висновків – 1-3 сторінки.

До **додатків** за необхідності доцільно включати допоміжні і другорядні матеріали: матеріали спостережень; таблиці допоміжних цифрових даних; ілюстрації допоміжного характеру; інструкції та методичні вказівки; приклади анкет, опитувальників для соціологічних досліджень, тестів тощо.

Правила підготовки презентації.

Доповідь студента під час захисту дипломної роботи може супроводжуватись презентацією, яка відображає основні результати роботи.

Презентацію створюють у програмі *Microsoft Power Point*. Рекомендується використовувати темні літери на світлому фоні, або навпаки, світлі літери на темному фоні. Обов'язково необхідно нумерувати слайди.

Структура презентації має такий вигляд:

- назва дипломної роботи, прізвище та ініціали студента, прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання та посада керівника;
- мета та завдання роботи;
- об'єкт та предмет дослідження;
- методи дослідження;
- основні результати роботи (за розділами);
- висновки.

Під час складання презентації слід ретельно підібрати інформацію, яка відображає результати проведеного дослідження. Не слід на слайдах розміщувати зайвий текст, що має другорядне значення. Краще показувати графічні ілюстрації, супроводжуючи їх словесними поясненнями.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
75-89	добре	
60-74	задовільно	
1-59	незадовільно	не зараховано

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Чим визначається актуальність наукового дослідження?
2. У чому відмінність реферативної роботи від дипломної?
3. У чому відмінність курсової роботи від дипломної?
4. Як обґрунтовується розробленість наукового дослідження?
5. В чому полягає відмінність предмета дослідження від об'єкту дослідження?
6. В чому полягає відмінність формулювання цілей дослідження від задач дослідження?
7. Як співвідносяться задачі дослідження з висновками?
8. За якими ознаками можливо визначити формат наукового дослідження?
9. Що таке категоріальний апарат наукового дослідження?
10. В чому полягає особливість побудови висновків дослідження?
11. Структура наукового дослідження.
12. Стандарти оформлення інформаційних джерел дослідження.

ФОРМИ ЗВІТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРО ПРАКТИКУ

Атестація за підсумками переддипломної практики здійснюється на підставі звіту, що відображає попередні результати дипломної роботи:

- у теоретичному плані форма звітності – залік;
- у практичному плані: рецензія на наукову дипломну роботу.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ, ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Після завершення практики студенти представляють **ЗВІТ** з переддипломної практики (обсягом 25-30 сторінок друкованого тексту) про попередні результати дипломної роботи магістра.

Звіт повинен мати **наступну структуру:**

- назва дипломної роботи, прізвище та ініціали студента, прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання та посада керівника;
- актуальність теми дослідження;
- мета та завдання роботи;
- об'єкт та предмет дослідження;
- методи дослідження;
- теоретична та інформаційна база дослідження;
- новизна одержаних результатів;
- практичне значення одержаних результатів дослідження;
- основні результати роботи (за розділами);
- висновки.

Викладачі кафедри заслуховують звіт з переддипломної практики та знайомляться з роботою студента, обговорюють її, роблять зауваження (по змісту, оформленню тощо), записують рекомендації до протоколу засідання кафедри. Оцінка за практику виставляється з урахуванням роботи студентів на всіх її етапах. Підсумки практики доповідаються керівниками практики та обговорюються на конференції (засіданні) кафедри.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Робоча програма «Переддипломної практики». Одеса : ОНУ, 2023. 12 с.
2. Написання, оформлення та захист курсових і дипломних робіт. Методичні вказівки для студентів спеціальностей 032 Історія та археологія, 033 Філософія, 034 Культурологія. Факультет історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса, 2019. 36 с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Законодавчі і нормативні документи

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] //Законодавство України, 2017. – № 38-3. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ МОН України від 16 липня 2018 р. № 776.
4. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266: Наказ МОН України від 06 листопада 2015 р. № 1151.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344.

6. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): Постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261.
7. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266.
8. Положення про організацію освітнього процесу в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Затверджено на засіданні Вченої ради ОНУ імені І. І. Мечникова, протокол № 8 від 30 червня 2020 р. URL: <http://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/documents/polozennya/poloz-org-osvit-process.pdf>
9. Положення про порядок проведення практики здобувачів вищої освіти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Затверджено на засіданні Вченої ради ОНУ імені І. І. Мечникова, протокол № 5 від 24 січня 2017р. URL : <http://onu.edu.ua/uk/geninfo/official-documents>
10. The European Qualifications Framework for lifelong learning. <http://www.eqavet.eu/gns/policy-context/european-vet-initiatives/european-qualifications-framework.aspx>
11. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності (Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти / Упор. М.М.Шевченко, Б.Г.Чижевський, С.В.Семенюк, Г.О.Андрюшук. Київ: Парламентське видавництво, 2013. 704 с.
12. Законодавство України у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності (Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти / Упор. М.М.Шевченко, Б.Г.Чижевський, С.В.Семенюк, Г.О.Андрюшук. Київ : Парламентське видавництво, 2013. 400 с.

Основна:

1. Білуха М.Т. Методологія наукових досліджень: Підручник. Київ : АБУ, 2002. 480 с.
2. Єріна, А.М., Хахожай В.Б., Єрін Д.Л. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 212 с.
3. Кримський, Сергій Борисович. Під сигнатурою Софії [Текст] / С. Б. Кримський. К. : Києво-Могилянська академія, 2008. 720 с.
4. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / В.В.Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. -2-е видання, перероблене і доповнене. Київ : ВД «Професіонал» 2004. 216 с.
5. Лесечко М.Д. Основи системного підходу: теорія, методологія, практика. Навчальний посібник / М.Д.Лесечко. Львів, ЛРІДУ УАДУ, 2002. 300 с.
6. Лудченко А.А. Основы научных исследований: учебное пособие /А.А.Лудченко, Я.А.Лудченко, Т.А.Примак. Київ : О-во „Знание”, КОО, 2000. 114 с.
7. Мелков Ю.А. Человекомерность постнеклассической науки: монография / Ю.А.Мелков. Київ : Издатель ПАРАПАН, 2014. 254 с.
8. Наука України у світовому інформаційному просторі / НАН України. Вип. 7. Київ : Академперіодика, 2013. 116 с.

9. Огурцов, А.Н. Основы научных исследований : Учеб.-метод. пособие / А.Н. Огурцов. Харьков : НТУ «ХПИ», 2008. 178 с.
10. Основы практичної філософії. Кол.автор. Баймейстер А.О., Бойченко М.І., Кебуладзе В.І., Лой А.М.; За ред. Лоя А.М. Київ : Вид-во КНУ ім. Т.Шевченка, 2016. 400с.
11. Пілющенко В.Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення: Навчальний посібник / В.Л.Пілющенко, І.В.Шкрабак, Е.І.Словенко. Київ : Дібра, 2004. –344 с.
12. Сидоренко В.К., Дмитренко П.В. Основы научных исследований / В.К.Сидоренко, П.В.Дмитренко. Київ : РНКЦ „РІНІТ”, 2000. 259 с.
13. Стеченко Д.М. Методологія наукових досліджень: підручник / Д.М. Стеченко, О.С.Чмир. - 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2007. 317 с.
14. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.
15. Сурмін Ю.П. Теория систем и системный анализ: Учеб. Пособие / Ю.П.Сурмін. Київ : МАУП, 2003. 368 с.
16. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: Підручник для науковця / Ю.П.Сурмін. Київ : Навчально-методичний центр „Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. 302 с.
17. Терентьева Л.Н. Природа философского и логического знания: методическое пособие / Л.Т. Терентьева. Одесса: Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, 2016. 82 с.
18. Уёмов А.И., и др. Философия науки: системный аспект: учебное пособие для преподавателей, аспирантов, магистров философских и нефилологических специальностей / А.И. Уёмов, Л.Н. Терентьева, А.В. Чайковский, Ф.А.Тихомирова. Одесса: Астропринт, 2010. 360 с.
19. Фаренік С.А. Логіка і методологія наукового дослідження: наук.-метод.посіб./ С.А.Фаренік Київ : Вид-во УАДУ, 2000. 340 с.
20. Філософія: ідеї, ідеології, персоналії: Ілюстрований енциклопедичний довідник / Укл. Ю.В. Омельченко. Київ : Ракша М.О., 2009. 296 с.
21. Цехмістрова Г.С. Основы научных исследований. Навч. посіб./Г.С.Цехмістрова. Київ : Видавничий Дім „Слово”, 2003. 240 с.
22. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В.М.Шейко, Н.М.Кушнарєнко. Київ: Знання-Прес, 2002. 295 с.

Додаткова:

1. Афанасьев А., В. Жарких. Методология и организация научного исследования (учебное пособие для магистров и аспирантов). Одесса : Освіта України, 2014. 212 с.
2. Горський, Вілен Сергійович Історія української філософії [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Горський, К. В. Кислюк. Київ : Либідь, 2004. 488 с.
3. Добронравова И. С. Синергетика: становление нелинейного мышления. Київ, 1990.
4. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / О.В. Крушельницька. Київ : Кондор, 2006. 206 с.

5. Научное наследие Н. Н. Ланге в университетской библиотеке [Текст] : монография / [В. И. Подшивалкина, Р. Н. Свиначенко, Е. В. Полевщикова ; авт.-сост.: М. В. Алексеенко [и др.] ; науч. ред. В. И. Подшивалкина] ; Одес. нац. ун-т им. И.И.Мечникова. Одеса : Астропринт, 2010. 349 с.
6. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Київ, 2002.
7. Пилипчук М.І. Основи наукових досліджень : підручник / М.І. Пилипчук, А.С. Григор'єв, В.В. Шостак. Київ : Знання, 2007. 270 с.
8. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / В.І. Романчиков. - Київ : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
9. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: Посібник. Київ Академвидав, 2004. 208 с.

ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

- <http://lib.onu.edu.ua/> Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова
- <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
- <http://www.library.univ.kiev.ua/> Наукова бібліотека ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України
- <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html> Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського
- <http://www.ognb.odessa.ua/> Одеська національна наукова бібліотека
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- <http://plato.stanford.edu/> Філософська енциклопедія Станфордського університету. (Англійською мовою)
- <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lit-bac.html> Філософія (для бакалаврів природничих спеціальностей)
- <http://www.utm.edu/research/iep/> Філософська Інтернет-енциклопедія. (Англійською мовою)
- <http://www.utm.edu/research/iep/> Філософська Інтернет-енциклопедія. (Англійською мовою)
- <http://www.archives.gov.ua/> Офіційний веб-портал Державної архівної служби України
- <https://www.nas.gov.ua/publications/periodics/UA/SitePeriodic/Pages/default.aspx?ffn1=IDperiodics&fft1=Eq&ffv1=240> Центр практичної філософії